

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI DERGİSİ

DİNİ, AHLÂKİ, EDEBİ, MESLEKİ AYLIK DERGI

8. Cilt

Ocak - Şubat 1969

80 - 81. Sayı

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
8. YILA GİRERKEN	5
TEFSİR (Âl-i İmrân Sûresi, Âyet: 45-51)	8
Dr. Ali Arslan AYDIN	
HADİS (HADİS VE SÜNNET)	13
Prof. Dr. M. HAMİDULLAH	
Çeviren: Muharrem ŞEN	
HAC MÜESSESESİNİN CİHANŞÜMÜL EHEMMİYETİ	17
Eşref EDİB	
KELÂM (Peygamberlik ve Peygamberlere İmân)	21
Dr. Ali Arslan AYDIN	
İSLÂM - TÜRK MİMARİSİ	24
Dr. Fil. İhan AKÇAY	
İSLÂM BÜYÜKLERİ (İMÂM-I MÂLİK b. ENES)	26
Dr. M. Esat KILIÇER	
İSLÂM TARİHİ (MEKKE'NİN FETHİ)	29
Osman KESKİOĞLU	
İSLÂM'IN BEŞ ŞARTINDAN BİRİSİ DE HAC'DIR	34
Lâtfi ŞENTÜRK	
EDEBİ BİR HAZİNE	36
Mahir İZ	
NİÇİN MÜSLÜMAN OLDUM...	39
Çeviren: Muharrem ŞEN	
TARİHTE ŞER'İYYE VE EVKAF VEKİLLERİ (MEHMET VEHBİ EFENDİ)	41
Veli ERTAN	
BİZİM KORKUMUZ YOK	46
M. Şevki ÖZMEN	
ANA-BABAYA İYİLİK (Hutbe)	48
Dr. Süleyman ATEŞ	
İSLÂM DİNİNDE ÇEVRE SAĞLIĞI	51
İsmet SELİM	
ŞER'İYYE SİCİLLERİ ARŞİVİ	55
Nuri YEPREM	
MEDİNE YÜKSEK İLÂHİYAT OKULU	61
Hakkı MAVİŞ	
HACI HÂFİZ FAHRİ KİGİLİNİN VEFÂTI	62
Şakir DALBUDAK	

HAC MÜESSESESİNİN CİHANŞÜMÛL EHEMMİYETİ

Eşref EDİB

İslâm Dini'nin esas temellerinden olan ve Kur'ân'da buna mahsus bir sûre bulunan Hac müessesesi kadar yüksek içtimâî kıymeti hâzır bir müessese bugün yeryüzünün hiçbir tarafında ve hiçbir dîninde yoktur. Derin hikmet ve felsefesini gerhetmekle anlatmak mümkün olmayan bu muazzam ilâhî içtimâî müesseseye sâhip olmakla bütün İslâm dünyâsı ne kadar iftihar etse azdır. Böyle dînî bir müessesemiz olmasaydı, bugün bunu te'sis etmemiz icâbederdî.

Hac müessesesi yalnız yirminci asrın değil, otuzuncu, kırkıncı ve gelecek bütün asırların da en büyük müessesesi olarak yaşıyacak ve İslâm dünyâsının şuuru yükseldikçe bu ilâhî müessesenin ehemmiyet ve azameti, o nisbette inkişaf ve tebârüz edecektir. Hac müessesesinin heybet ve kudsiyetini kazanması ve bu farızanın ifâsından hâsıl olan yüksek memleket menfaatlerinin tahakkuk etmesi, İslâm âleminin şuurunda ilâhî farızaların değerini kavrayan uyanıklığın inkişaf eylemesi için İslâm milletlerinin dikkatini bu noktalara celbetmek en mühim bir vazifedir. Çünkü bu hatt-ı hareket, İslâmiyetin en

büyük yeniliğe mazhar olmasını temin edeceğine ve onu dünyanın islâhını, insanlık müşküllerinin hallini hedef alan en yüksek mücâhede rûhu ile tebârüz ettirmeye yardım edeceğine hiç şüphe yoktur.

Hac farızasının ifâsı sâyesinde, yeryüzünde görülmeyen dînî ve içtimâî en büyük kongre toplanmaktadır. Bu kongrenin hedefi ise en muntazam, en amelî ve en elverişli vesilelerle İslâm varlığını korumaktır. İslâmiyetin bu yolda bulduğu çareleri henüz ne milletler birliği bulmuş, ne kanunların biri temin etmiş, ne de içtimâî terbiye sistemleri keşfedebilmiştir.

HAC HAKİKİ İNSANLIĞI YAŞATIR

Kâ'be-i Muazzama'nın, bu mübârek Tanrıevî'nin temelini Hazret-i İbrâhim attı. Duvarlarını oğlu Hazret-i İsmâil ile birlikte yükseltti ve her ikisi de "Ulu Tanrımız! Yaptığımızı kabul et! Her şeyi işiten, bilen muhakkak ki Sen'sin!" dediler. Nübüvvet elinin kurduğu bu ilâhî ev, Şarka, Garba, Şimâle ve Cenûba yayılan insanlık muhitinden müteşekkil geniş dairenin merkezini tesbit ediyor. Bu itibarla o varlığın kalbi sayılmak gerektir. Bu bakımdan burası insanlık şuurunun merkezi, insanlık kardeşliğinin temelidir.

Kable'l-İslâm Araplara göre, Hac bütün ruhları tek bir anlayış, yâni münhasıran insanlığı anlayış mânâsı üzerinde toplanmanın rûhî temsili idi. Hac mevsiminde kavgalar biter, ihtiraslar söner, düşman düşmandan emîn olur, mukaddes yer herkesi kendine karşı saygı hissiyle mütehasis eder, bu yüzden bütün Araplar bir aileye benzer. hepsinin arasında yalnız kardeşlik hissi hüküm sürer, silâh göze görünmez olur, hulâsa, insanlar insanca yaşar, yâhut kaybettikleri insanlıklarına dönerlerdi.

Bir İslâm mütefekkirinin dediği gibi, Müslümanlıkta namaz, oruç, hac gibi bütün farızalar umum insanlığın rûhundaki hakikatı en muntazam ve en sürekli tarzda genişletmekte ve büyülmektedir. Müslümanlık bu hakikatı, yalnız kitapta yaşatan hayâlî bir tarzda değil, fakat amelî ve başarıcı bir tarzda telkin eder. Müslümanlığın umum insanlığın dîni olmasının hikmeti de budur. Çün'ü Müslümanlık bütün insanlığı bölünmez bir bütün tanımaktadır ve bu bütünün eczası arasında muntazam ve devamlı alâkaları yaşatmak esasına dayanır. Muhtelif muhitlerde yaşayan insanlık parçaları arasında alâkaların tesisi, onları birbirine benzetir ve bu benzeyiş aradaki vahdeti sağlar.

Esasen bütün ahlâkî terbiye kanunlarının hedefi, insanlık âleminde bu birliği gerçekleştirmek olduğu halde bunu tahakkuk ettirmekten âciz kalıyor. Çünkü birliğin mesnedi olan alâkayı insanlığın rûhunda temelleştirerek anlattığımız şekilde genişletmeyi istihdaf ve bu alâkayı amelî ve kat'î bir tarzda tesbit, tahdit ve tanzim eden hatt-ı hareketi takip etmemektedir.

Müslümanlık ise bu vâdide teferüt eder. Müslümanlık bu bakımdan insanlığın kavuştuğu en büyük dindir. İnsanlığın karşılaştığı güçlükleri halletmek de ancak onunla mümkün olur. Çünkü rûhî müşküllerin en tabîî hâl çaresi muhtelif ruhlar arasında alâkayı tanzim etmektir. Müslümanlık başından sonuna kadar bu alâkayı tanzim etmek, onu fiilen meydana getirmek, onu bütün ihtirasların, kinlerin ve kavgaların fevkinde yaşatmak ister ve bu sûretle küremizin doğusunda da, batısında da, rûha hâkim olacak hükmü tesbit eder. İnsanlık rûhuna hâkim olmak, hakikatte bütün âleme hâkim olmaktır. Onun için Müslümanlık bütün cihâna gönderilmiş ve ferdiyet, yâhut milliyet esası üzere değil, cihanşümulîlik esası üzere kurulmuştur. Elhâsıl Müslümanlık her bakımdan kâmil insanın dînidir.

ESİTLİĞİ HAYATA TATBİK EDEN İSLAMİYETTİR

Bu itibarla İslâm ibâdetlerinin bilhassa Hac müessesesinin yüksek hedefleri arasında müsâvat hususî bir ehemmiyeti haizdir. Kabili inkâr olmayan bir hakikattir ki, ahlâk, felsefe ve kanunların va'dettiği müsâvat, akli hükümleri, mantıkî faraziyeleri geçmeyen ve insanı doyuracak tarzda hayata nüfûz edemiyen nazariyelerden ibârettir. Bu itibarla, bu müsâvatın hayat âlemindeki hakîkî izi görülememektedir. Müslümanlıkta ise müsâvat her şeyden önce amelileştirilmiş ve bu mefhumun vicdanda yer etmesi, insan rûhunda temelleşmesi, yaşaması, neşvünemâ bulması, darlıktan genişliğe kavuşması esaslı ve sürekli bir hayat sürmesi için ibâdetler de farz edilmiştir. Onun için insanın inancı ancak bu farza riayetiyile sağlam olur ve inancı ancak bu sayede bütünleşir.

Yâni mü'minler, Müslümanlığın ilk sözü olan şahâdet kelimesiyle birbirine müsâvi olan varlıklardır. Kelime-i Şahâdet umumî vicdana ekilen tohumdur. Namaz onu takip eder ve herkesi sözde, harekette, maksat ve hedefte birleştirir. Hükümdarlardan yoksullara kadar herkesi Allâh'ın huzûrunda birleştirir ve hepsine en hakîkî müsâvatı yaşatır. Daha sonra oruç gelir. O da mahrumiyette tam müsâvattır ve buna zenginlerin en zengini ile fakirlerin en yoksulu aynı derecede tabidir. Sonra Hac gelir ve en büyük müsâvat burada tahakkuk eder. Hac, yolun sonu ve hikmetin sâhîkasıdır. Bu yolda en son gaye odur ve dinlerin, ahlâk, felsefe veya kanunların birinde de ona eş olacak müessese yoktur.

EN BÜYÜK SULH KANUNU

Hacca en büyük bir sulh ve müsâlemet müessesesi dense revâdır. Hac, harb kanununa değil, barış kanununa; ayrılığa değil, anlaşmaya; güçlükler çıkarmaya değil, bunları gidermeye; dün-

ya mes'elelerini kördüğüm etmeye de-
ğil, bunları çözmeye dayanan hakiki
milletler cemiyeti sistemidir.

Hac günleri öyle günlerdir ki, büt-
tün insanları bir araya getirir ve birbi-
rine ısıdırır. İnsanların büyüleriyle
küçüklerini beraberleştirir. Bu deni dün-
yanın kavgalarını, gürlütlerini, ayrı-
lıklarını, içtimâî, siyasi, millî farklarını
hep kapı dışında bıraktırarak insana-
rın ancak insanlığını toplar ve bu mu-
haddes ülkede insanlığın en göze çar-
pan, en güzel ve en kusursuz meziyet-
lerini tebarüz ettirir.

KURTULUŞ ORDUSU

Hac müessesesine askerlik nizam
ve terbiyesi noktasından bakarsak, o
rûhânî orduda ne incelikler görürüz!..
Hacca giden kimse şahsî menfaatlerini
arkaya bırakarak ve zahmete katlan-
mayı da göze alarak askerî bir intizam
içinde başka kimselere iltihak eder ve
böylece Hac farızasını ifâ ederken in-
sanlığın bütün temizliğini de temsil
eder. Çünkü Hac farızasının ifâsı sıra-
sında yalan yok, kör şehvet yok, behi-
mî ihtiras yok, kavgâ yok, mücadele
yok, görüş farkı yok, bütün gözler bir
tek gâyeye dikilmiştir; bütün gözlerde
ancak sevgi ve saygı, bütün gönüllerde
ancak yardım etmek, imdada yetişmek
zevki, her şahsî endişeden uzaklaşmış
vefakârlık vardır.

Hac farızasını ifâ eden Müslüman-
ları Arafat Dağında aynı şekilde giyin-
miş, aynı nizamı girmiş, aynı istika-
meti tutmuş, aynı düşünce ile hareket
etmiş, bütün dünyayı gerilerinde bırak-
mış ve unutmuş, kendilerini yalnız Al-
lâh'a vermiş, hep bir ağızdan semâvî,
rûhânî bir neşideyi tekrar ederek,
"Lebheyk Allâhümme Lebheyk" diye
yola dökülmüş bir halde görenler, dün-
yanın başka bir yerinde eşi görülmeye-
cek ve ancak bu mukaddes yerde görü-
lebilecek en heybetli ve en vâkur man-
zara ile karşılaşırılar. Tam mânâsıyla
Necât Ordusu adı ile anılmaya lâyık
olan orduyu ve Müslümanlıktaki cihad

prensibini en yüksek mânâsıyla ve en
ince felsefesiyle canlanmış bir halde
görürler.

HAC KÜLTÜR KAYNAĞIDIR

Haccın kültür bakımından da
ehemmiyeti büyüktür. Beyne'l-İslâm
müsterek bir kültür tesisi için en mük-
kemmeli vasıta. Çeşit çeşit milletler
hep bir arada toplanmakta ve bunların
her biri ilmi, siyasi, içtimâî kültür ba-
kımından erişebildiği hüneleri taşıya-
rak gelmektedir. Haccın dönen zâtın
mertliği bütünleşir, azmi olgunlaşır,
vicdânı temizlenir, insanlığı kemâle
erer; nefsinde, cisminde, aklında, his-
sinde, şuurunda ve her tabii sevinde
ahlâk kuvvetini kazanır ve bir kültür
kaynağı olur. Hac müessesesi hem bil-
gi, hem hayat üniversitesidir. Milletler
ilim kaynaklarının yanında hayat kay-
naklarına ne kadar muhtaçtırlar!..

BÜYÜK İSLÂM KONGRESİ

İşte İslâm'da Hac farızasının bin-
bir hikmetinden, binbir menfaatinden
bir nebze, bir katre! Kur'an'da Hac Sû-
resinde insanları Hacca dâvet eden
âyet-i kerîmede bu dâvetin hedefi, "In-
sanların kendilerine âit menfaatleri el-
de etmeleri ve Allâh'ın adını anmaları"
olduğu sarahaten gösteriliyor. Âyet-i
kerîmede insanların kendi menfaatleri-
ni görmek ve elde etmek vazîfesi Al-
lâh'ı anmak vazîfesine takdim olunma-
sı da insanı en büyük hayretlere düşü-
recek mahiyettedir.

Arafatta toplanan rûhânî ordu bu-
gün birkaç yüz bin kişi ise, bütün İs-
lâm milletleri teşkilâtlandırıldıkları tak-
dirde bu birkaç milyona çıkabilir. Bu-
günkü tâbirle bu, mühim bir İslâm
kongresidir ki, her sene tekerrür ediyor.
Dünyanın dörtbir tarafından Müslü-
manlar büyük bir iman ve sevk ile ko-
şup geliyorlar. Her sene orada büyük
bir ordu toplanıyor. Bunu ferdî bir
halde bırakmayıp asıl gayesi olan bü-
yük içtimâî hedeflere erişmesine çalış-

mak, İslâm mütefekkirlerine düşen bir vazifedir. Bu kadar muazzam bir kongreden hakkiyle istifade etmek, onun derin hikmetini tahakkuk ettirmek gerektir.

HAC CEMİYETLERİ KURALIM

Onun için her şeyden evvel bütün Müslüman memleketlerinde hemen birer "Hac Cemiyeti" teşkil edilmeli. Bu cemiyet her sene Hacca gidecekleri tesbit etmeli, Hacıların en rahat, en ucuz olarak gidip gelmeleri neye tevakkuf ederse, onları temin etmeli. Sonra muhtelif İslâm memleketlerindeki bu cemiyetler, yekdiğeriyle irtibat temin etmeli. Müsterek teşebbüslerin ehemmiyeti büyüktür.

Bu cemiyetler, Hac kongresine ayrıca heyetler seçip göndermeli. Bu heyetler Avrupa ve Amerika'da toplanan kongrelerde olduğu gibi, ilimce, kültürce en yüksek seviyede olan Müslüman mütefekkirlerinden olmalı. Bu ilâhî kongrenin diğer kongrelere karşı rüçhanı apâşıkâr olduğuna göre, İslâm münevverlerinin, İslâm mütefekkirlerinin orada bulunmaları icâbeder. Kongrede söylenecek sözleri, düşünceleri birleştirmeli, bütün İslâm kitlelerini kalkındıracak ve bu kalkınmayı her sene yenileyecek ve fasılasız devam edecek sabit ve müstakar teşkilâta katılmalı. İslâm âleminin münevverleri her sene bu farızayı ifâyâ koşarak dindaşlarıyla tanışmalı, danışmalı ve sırf Allâh'ın irâdesiyle ve mukaddes vazife hisleriyle kaynaşan bu samîmî muhit içinde konuşup anlaşmalı. Her memleketteki Hac Cemiyeti, her ilim ve mârifet şûbesine mensup Müslümanlardan, gazetecilerden, maliyeciler ve iktisatçılar da dâhil olmak üzere, heyetler teşkil ederek bu muazzam toplantıya göndermeli.

HAC MEVSİMİNDE YAPILACAK İŞLER

Bütün İslâm memleketlerinden gelecek bu heyetler orada birleşerek Hac

işini idâre etmek üzere muhtelif komisyonlar teşkil etmeli, yapılacak işleri taksim etmeli. İslâm büyüklerinden birini umûmî reis tâyin etmeli. Hac mevsimine mahsus olmak üzere orada muhtelif lisanlarla gazete ve mecmualar çıkarmalı. Bütün İslâm memleketlerindeki Hac Cemiyetlerinin iştirakiyle orada büyük bir matbaa tesis etmeli. Hac mevsiminde orada neşrolunacak gazete ve mecmualara bu cemiyetler memleketlerinde de abone kaydetmeli. Bu mecmualarda ve gazetelerde İslâm âlimlerinin, İslâm yazarlarının, İslâm maliyecilerin ve iktisatçıların düşünceleri neşredilmeli. Hacca giden Müslümanlar bu neşriyattan istifade ederek olgun bir halde memleketlerine dönmeli.

Orada irâdedilecek nutukları, yapılacak duaları hoparlörlerle yüzbinlerce kişiye duyurmalı. O heybetli, o azametli âlemin filimlerini alarak bütün dünya Müslümanlarına göstermeli. Orada bir de büyük radyo istasyonu tesis ederek Hac mevsimini safha safha bütün dünya Müslümanlarına aksettirmeli.

Hac işlerini idare edecek heyet oradaki hükümetle temas ederek ittihaz edilecek tedbirlere yardımını temin etmeli ve İslâm dünyası arasında esaslı râbitalar tesis etmeli.

Her memleketteki Hac Cemiyetleri her sene gençlerden müteşekkil izci heyetleri Hac farızasını ifâ etmek ve bu yüksek prensipleri yaşamak üzere masraflarını vererek Hicaz'a göndermeli. Hacıları merâsim-i mahsûsa ile teşyî ederek, yine büyük merâsimle karşılamalı.

Elhâsıl Hac farızasının büyük maksadını gerçekleştirmek için ne yapmak lâzımsa yapmalı. Az zamanda birkaç yüz bin hacıyı birkaç milyona çıkarmalı ve Hac zamanı, bütün İslâm dünyasına o muazzam günleri yaşatmalı. Hemen bugünden itibaren işe başlayarak her şeyden evvel, her tarafta Hac cemiyetleri kurmalı. Tevfik Allâh'tan.